

KIÁLTOÓ SZÓ

SZERKESZTI: LÁSZLÓ DEZSŐ

T A R T A L O M :

Ravasz László: A magyar református egyház lelki egysége. — Vásárhelyi János: Tanulmányok, feladatok. — Muraközy Gyula: Református sajtópolitika. — Tavaszy Sándor: Erdély a magyar református egyházban. — Dr. Kulin György: Az ember és a csillagok. — Victor János dr.: Lelki egység felé. — Irodalom.

XVII. ÉVFOLYAM. 1943. JANUÁR.

A Református Élet és a Kiáltó Szó egyesült.

Örömmel hozzuk olvasóink tudomására, hogy lapunk a 'X. évfolyamába lépő és Budapesten megjelenő **Református Élet** c. heti lappal egyesült.

A **Kiáltó Szó**-t a lap tulajdonosának ajánlatára a **Református Élet**-et kiadó társaság vette át s az 1943-ik évtől így a két lap mint testvérpap, az egyik hetenként, a másik havonként jelenik meg.

A **Református Élet** a gyülekezetek lelki, egyházi, missziói és nemzeti kérdéseit tárja a városi hívek széles rétegei elé. A szó legnemesebb értelmében **sajtószószék** akar lenni. A **Kiáltó Szó** a magyar református intelligencia, a vezető helyen álló értelmiségünk folyóirata, amelyben időszerű nemzeti, világnézeti, egyházpolitikai, irodalmi és művészeti kérdésekre ad elvi megvilágosítást és állásfoglalást. Egy nyilvános református világnézeti katedra — pajzs és kard egyszerre —, mely a Szentírás és hitvallásaink alapján azt mutatja meg, hogy a református keresztyénség hogyan gondolkodik a ma nagy kérdéseiben.

Ez a sajtóösszezárkózás a magyar reformátusság egyre szorosabb összezárkózását és belső egységét is jelenti és munkálja. Az erdélyi léleknek, különösen a megszállás alatt a befelé fordult magyarságnak és reformátusságnak önrevízió átment szellemisége és theologiai elmélyülése igen áldásosan termékenyít meg a **Kiáltó Szó**-n át is a Királyhágón inneni magyar reformátusságot; viszont az erdélyi léleknek szüksége van arra, hogy a hosszú különállás és szervezkedés után egyre szerveesebben olvadjon bele az országos magyar református egységbe a **Református Élet**-en keresztül is.

A **Kiáltó Szó** szerkesztője: **László Dezső** kolozsvári lelkipásztor, országgyűlési képviselő. A lap volt tulajdonosa: **dr. Tavaszy Sándor** egyházkerületi főjegyző, a Református Élet kiadótársaság felügyelő tagjává lett. A lapot Kolozsváron nyomják és adják ki. Előfizetési ára évi 6 pengő.

A Kiáltó Szó-ra^{szó} budapesti híveinknek, ha a lapot járatni akarják, külön kell előfizetni.

A **Kiáltó Szó** 1943 január közepén jelenik meg. Budapesti hívektől Budapesten, a **Református Élet** kiadóhivatalában (IX. Kálvin-tér 8.) is elfogadunk előfizetéseket. Az érdeklődők mutatványszámmal a **Kiáltó Szó** kiadóhivatalától (Kolozsvár, Hitler-tér 13. Ref. Theologia) kérjenek.

Hisszük, hogy mind az öt egyházkerület lelki egységét és magyar református értelmiségünk széles köreinek érdeklődését sikerül szolgálni és megnyerni e sajtószolgálat által, amely mind az öt egyházkerületből iparkodik munkatársakat és olvasókat megnyerni.

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTŐSÉG: KOLOZSVÁR, FARKAS U. 21. KIADÓHIVATAL: HITLER-TÉR. (REF. THEOLOGIA.)
Kéziratok a szerkesztőség, előfizetések a kiadóhivatal címére küldendők. — Előfizetési díja egész évre 6 P, félévre 3 Pengő

XVII. ÉVFOLYAM

1943. JANUÁR

1. SZÁM.

A magyar református egyház lelki egysége.

A reformáció elterjedésének meg volt a maga megszokott menete. A cuius regio eius religio elvénél fogva átlért a földesúr és vele együtt egész birodalma. Lehet, hogy az igazságról még csak volt meggyőződve, de azért elvben evangéliumi hitre tértek hivatalnokai, cselédei és jobbágysai is, bár a meggyőzés a későbbi missziói munka eredménye volt. Szerencsésnek mondható az az ország, ahol a fejedelemséggel egyszerre lett evangéliumi hitű az egész ország, bár a limitás, a meggyőzés, a megszervezés még hosszú évtizedek kemény munkájába került. Magyarországon éppen abban az időben szétfűrt az egységes államrend, s az ország három darabra hullt, úgy azonban, hogy mindenik területén nagy urak, kiskirályok harcoltak és parancsoltak. A reformáció nálunk tehát úgy terjedt, hogy előbb egyes földesurakkal vidékek lettek protestánsokká, s ezek a vidékek később szervezkedtek meg nagyobb egyházi közösségekbe. Ez az egységkeresés századokig tartó erőfeszítése volt a magyar református egyháznak, de végre is kialakult belőle a négy nagy magyarországi superintendia. A XVIII. század végén és a XIX. század folyamán a négy egyházkerület már közelebbi kapcsolatba lép egymással, sőt megkísérli közös ügyintéző szervek létesítését is. Csak 1881-ben, a debreceni zsinaton fejeződik be a magyar református egyház egységesítő munkája az erdélyi egyházzal létesített unióban.

A debreceni zsinatra következő korszakot egészen az első világháború végéig az jellemzi, hogy a magyar református egyház a maga közös és egységes intézményeit kezdte kialakítani. Létrehozta a közalapot, megszervezte a nyugdíjintézetet, nagy hatáskört adott a konventnek, főképpen iskolaigazgatás terén. Egységesen lépett fel az államkormányval és rendezte a vele kapcsolatos kérdéseket: a kongruát, adósegélyt, államségélyeket. Létesültek olyan egyesületek is,

amelyek az egész magyar református egyházat képviselték, hogy csak a Lelkészegegyesületet, a tanár- és tanítóegyesületeket említsem. Bár az egyes kerületek partikulárizmusa még mindig nagyon erős volt, mégis a magyar református egyháznak szervezeti egysége mellett lelki egysége is alakult és fejlődött.

Ezt a kedvező fejlődést szétzúzta az összeomlás. 1919–1940-ig, több mint húsz éven keresztül a magyar református egyház öt darabra tört szét. Ebből négy elég nagy volt arra, hogy széttagoltságában önállóan kezdjen szervezkedni és fejlődni. A csonkaország reformátussága folytatta a maga egységre igyekvő munkáját. Létrehozta a közös liturgiát, begyökereztetta az új énekeskönyvet, kiépítette egységes missziói munkáját s a magyar közéletben a református szellemiség képviseléséről kellőképpen gondoskodott. Ugyanezt a munkát végezték el a romániai, csehszlovákiai és jugoszláviai megszállás alá került egyházdarabok is. Mindenik, bár kisebbségi, de országos egyház lett s önállóan, többé-kevésbé függetlenül a magyarországi fejlődéstől, építette ki a maga jogi és lelki szervezetét theológiában, missziói munkában, gazdasági berendezkedésekben, istentiszteletben, énekeskönyvben. Ez a húsz esztendő a négy magyar református egyházat szükségszerűen eltávolította egymástól és olyan fejlődésen vitte keresztül mindeniket, amelyiket többé visszacsinálni nem lehet s máról-holnapra a status quo ante állapotára visszatérni nem lehet.

Mivel a visszacsatolás olyan időben következett be, amelyik az ország történelmének legnehezebb korszakai közé tartozik s mivel a húsz-esztendő hazavágyás tündéri ábrándozásait a szűkmarkú beteljesedés sokszor igen kevésbé tudta kielégíteni s végül miután a különélés a maga helyzeti dinamikájánál fogva önmagát fenntartani és az egyszer már megszokott magatar-

tást hagyományosan folytatni kívánja: előállott az a kísértés, vagy talán több is, mint kísértés, hogy a magyar református egyház lelkiileg nem egységes annyira, mint amennyire lehetne és kellene lennie. Nem a szervezetben van a hiba, az végzi a maga munkáját törvényszabta keretek között. Abban van a hiba, hogy lélekben távol állanak és idegenül néznek egymásra a magyar reformátusság vezetői és seregei.

Pedig erre a lelki egységre mindennél nagyobb szükség van. Kibeszélhetetlen nagy szüksége van a volt csonkaország reformátusságának arra, hogy az erdélyi, felvidéki és déli reformátusság tűzben megpróbált szellemi erői életműködésébe beleáramoljanak és azt fokozzák. Gondolatokra, ihletésekre, példákra, a megtalált megoldásokra van szükségünk s állandóan bizonyos szomjúságot érzünk amiatt, hogy ezt nem kapjuk meg. Nekünk például szükségünk volna az új énekeskönyv megalkotásánál mindarra, amit Erdély, Délvidék és Észak ezen a téren elért. Nekünk szükségünk van az erdélyi gondolatra, a délvidéki példára és a felvidéki szolgálatra, a saját magunk húsz év óta összeszűkülte egyházi életünk kiszélesítésére. Szükségünk van Erdély theológiai világosságára, Délvidék szórványmunkájára, Felvidék egyházátársadalmi demokráciájára sokkal nagyobb mértékben, mint ahogyan ezt eddig megkaptuk.

De azt hiszem, hogy a visszacsatolt egyházdaraboknak is szüksége van reánk és a többi társaira. Azt hiszem, már tapasztalták, hogy az új helyzetben sorsuk mennyire közös a mienkével. Nemzeti kisebbségből hirtelen vallási kisebbséggé váltak s ebben a helyzetükben legnagyobb segítséget mégis csak a volt csonkaország kálvinistaságától nyerhetnek, amely húsz év alatt épp úgy kialakította a vallási kisebbség életformáját, mintahogy a megszállott országrészek egyházai kialakították a nemzeti kisebbség életformáját. Nem kell fejtegetnem, hogy a magyar katolicizmus a megszállott területekre a legelső hónapban átvitte a maga lelki egységének minden következményét igényben, programban és munkában. S az erdélyi vagy délvidéki református magyar ugyanazzal az eloszthatatlan katolikus hatalmi igénnyel és többségi politikával találja magát szembe, mint csonkaországi hittestvére. Világos dolog, hogy külön egyházpolitikát nem csinálhatnak, mikor rájuk a túloldaltól a mindnyájunkra egyformán kiszabott egyházpolitikát alkalmazzák.

Azután idő kérdése az, hogy a visszacsatolt területeket tökéletesen átjárják és megszervezik azok a politikai és társadalmi mozgalmak, melyeknek kiépített arcvonalaival szemben csak akkor lehet megállni, hogyha a magyar reformátusság arcvonala is egyformán van kiépítve.

Elképzelek a kormányzat részéről egy olyan egyházpolitikát, amelyik külön kívánja kezelni a visszacsatolt részek református egyházait, hogy

szükségeit és igényeit különös mértékben vegyék figyelembe. Ez mindnyájunknak követelése, de hogy egyházpolitikai szempontból külön érdekeltiségekre oszljék fel a magyar református egyház, az sem a részeknek, sem az egésznek nem érdeke.

Rá kell mutatnom arra, hogy a háború után a magyar református egyház nemzetközi, ökonomikus vonatkozásai hirtelen előtérbe lépnek s máról-holnapra szükségessé válik, hogy az egész magyar református egyház a maga nagy súlyával egységesen lépjen fel éppen a megszállott területekről kikerült vezetőemberek előtérbe állításával.

Mindehhez azonban az kell, hogy teljes lelki közösségben és szellemi együttélés állandó kapcsolatában közösen birkózzunk közös igazságunkért. Ez nem jelenti azt, hogy egyes történelmi alakulatok, megpróbált módszerek visszafejlődjenek vagy eltöröltessenek, hanem azt, hogy az egész egyházi közélet állandó és egységes revíziójával minden jót közhaszonná tegyünk és minden hibát együtt kerüljünk. Mindenekfelett sohasem jelenti azt, hogy Erdély szellemiségét Magyarország fenyegetse, vagy Magyarországon Erdély és Felvidék szellemisége egyeduralkodóvá váljék, hanem azt jelenti, hogy a résztényező teljes érvényesülésével most és itt, időben és térben, mint isteni adottságban az egész magyar református egyház lelke egységesen szólaljon meg.

Die Ideen sind zollfrei, mondotta Bismarck, az eszmék vámmentesek. Az igazságok nincsenek kötve megyékhez, mint ahogy a csillagok túlsugároznak országhatárokon. A Kiáltó Szó új helyzetében 1943. januártól kezdve az egész magyar református egyház kiáltása az egész magyar református egyházhoz s rajta át a történelemhez és az örökkévalósághoz.

RAVASZ LÁSZLÓ.

VÁROSI GYÜLEKEZETEINK ÉS A MAGYAR
REFORMÁTUS VEZETŐ RÉTEG
HETILAPJA A

REFORMÁTUS ÉLET

Hetente adja azt, amit a „Kiáltó Szó” havonta nyújt. 1943. januárjától kezdve e két lap a legszorosabb munkaközösségre lépett egymással.

Rendeljük meg a REFORMÁTUS ÉLET-et, hogy minden héten tájékozódhassunk a református egyházi életben s az országos magyar életben.

Kiadóhivatal: Budapest, IX. Török Pál-utca 4. szám.

Előfizetési díj: évi 10 pengő. Kérjen mutatványszámot.

VÁSÁRHELYI JÁNOS, püspök:

Tanulságok, feladatok.

Újévi szavak.

Az elmúlt év valóban egy megpróbáltatásokkal teljes esztendő volt számomra. Isten méltóztatott arra, hogy kegyelmessége szerint besorozott a szenvedések iskolájába. Nemcsak testi, de lelki szenvedéseket is bocsátott reám, de mindezekben megtapasztaltatta velem az Ő szerető figyelmeztetését: *Elég neked az én kegyelmem!* És most, amikor kiszabadított a nyomorúságok sűrű fellegéből, az első szó legyen részemről egy bizonyágtétel: Nemcsak nekem, de mindnyájunknak, egész Anyaszentegyházunknak a nehéz próbák között elég kell, hogy legyen — de elég is lesz — az Isten megtartó kegyelme.

Most, amikor egyházunk jövő feladataira gondolok, úgy érzem, hogy elsősorban küzdő és sokféle próbákat hordozó erdélyi református egyházunk népének szólt a legelső magyar embernek azon megtisztelő kegye, amellyel engem — az érdemtelen szolgát — is arra méltóztatott, hogy legmagasabb elismerésével tüntessen ki. Kormányzó Urunk intézkedése, úgy érzem, a legnagyobb erdélyi fejedelemtől, Bethlen Gábornak lelkét tükrözi vissza. Minden egyházat megjutalmazott — különbség nélkül nagyságukra, számbeli viszonyaikra való tekintet nélkül és ezzel a legfelsőbb intézkedésével arról tett bizonyosságot, hogy minden magyar egyházat a magyar hazának egyforma hátlájával akar jutalmazni. Nekünk pedig meg kell értenünk a nemes tanítást, mely e cselekedet által az egyházaknak szól: Ha én titeket így megbecsüllek, akkor becsüljétek meg ti is egymást. Ne tusakodjatok, ne harcoljatok egymás ellen, ne keressétek egymás romlását, hanem az az indulat legyen tibennetek, amely volt az Úr Jézus Krisztusban. A magyar egyházaknak meg kell érteniök, hogy ezekben a komoly és nehéz időkben nem szabad a magyar nemzeti egységet allásniok kicsinyes felekezeti harcokkal, mert ha az egyházak csak a maguk igényeit és érdekeit érvényesítik, akkor elvesz és elpusztul itt minden.

Én mindenkor a felekezeti békének voltam a szószólója. Igaz, hogy az utóbbi időben keményhangú szószólója, mert annak kellett lennem. Én mindenkor a békességre törekedtem, de nem nézhettem tétlenül, hogy még meg se született gyermekeinket ragadják el tőlünk, hogy egyházunk nemzeti szolgálatának értékét kétségbe vonják, hogy a vallási türelmet gúnyos lekicsinyléssel úgynevezett ósdi magyar bölcsességnek tekintsék. Erdély egyházainak meg kell tanulniok — és ezért kellett szolanom kemény hangon — a komoly együttthaladás és együttműködés útját, meg kell érteniök a nagy

szót: A haza és annak érdeke mindenek előtt.

Avégből, hogy nagy hivatásunkat mi is betölthessük, szükséges, hogy egységesen, komolyan, a hű sáfár módjára munkálkodjunk a reánk bízott talentumokkal magyar kálvinista népünk megsegítése és megerősítése érdekében. Először is azt kívánom hangsúlyozni, hogy a mai viszonyok között legtöbbet éppen lelkipásztortestvéreinktől várunk. Értsék meg mindnyájan: igazi pásztorokra, lelkeket gondozó pásztorokra van ma szükség! Az igehirdetésre, a hívek pásztori látogatására mindenek előtt gondot kell fordítanunk, hogy valóban az Isten angyalai lehessünk. Vigyázzunk a palástra és legyünk hűséges szolgálói annak az ügynek, amelyet a palást jelképez szolgálatunkban... Ha visszagondolok a kisebbségi életnek számátalan próbáira, Isten előtt és emberek előtt mondhatom, hogy a mi magyar népünknek lelkét erősnek, bátornak, hűnek és kitartónak a papi szolgálat által tartottuk meg. Nekünk ezt a szolgálatot a megváltozott körülmények között is tovább kell folytatnunk. Most, amikor sokszor hitünk igazságával és valóságával szemben kétségeket támasztanak, még nagyobb szükség van a lelkipásztorok munkájára. Jó lelkipásztorok nélkül nincsen igazi Anyaszentegyház. Erdély történelméből tudjuk, hogy a reformációnak minden viharában az igének tiszteletes hirdetőihez fordultak fejedelmeink és az volt egyik legnagyobb áldásunk, hogy papjaink bátran szólották a kegyelmet, de ha kellett, az ítéletet is. A következő esztendőnek egyik legkomolyabb feladata az legyen, hogy a lelkipásztori felelősség és küldetés erejét egymás hite által még jobban fokozzuk.

A tanári és tanítói testületeket is arra kérem, hogy a lelki munka ápolásában, a lelkipásztorokkal való együttműködésben gyakorolják magukat és ezáltal gyarapodjanak. Hangsúlyoznom kell azonban azt is, hogy a presbíterek, gondnokok, főgondnokok és egyáltalán minden református hívünknek aktív részvétele nélkül hiábavaló papjainknak tanárainknak és tanítóinknak minden buzgolkodása. Teljesen igaza volt annak az öreg presbíternek, aki egy konferencia alkalmával, amikor arról tanácskoztak, hogy miképpen lehetne a gyülekezeti igehirdetést hatékonyabbá és eredményesebbé tenni, így nyilatkozott: Mi azt kívánjuk, hogy templomainkban jó prédikációk hangozzanak el, mert azok fogják megtölteni hallgatókkal az üres padokat. Én megfordítom a tételt és azt mondom, hogy ha a hívek, a templomszerető, buzgó hívek betöltik a padokat, akkor lesznek jobbak a prédikációk. Ott

kezdjük a dolgot, hogy rendszeresen, buzgón járjunk az istenházába, vigyük magunkkal serdülő ifjainkat, gyermekeinket és akkor tapasztalni fogjuk, hogy lekipásztoraink is sokkal több bizalommal, sokkal elevenebben szólnak nekünk az Igét, mert érzik, hogy munkájuk nem hiábavaló. De ez nemcsak a prédikációra nézve van így, hanem a lekipásztori szolgálat minden ágára nézve. Más, egészen más lesz a pásztoráció, a vallástanítás, az ifjakkal való foglalkozás, ha a papok munkájában mindenütt támogató szeretettel vesznek részt a hívő férfiak és asszonyok. Különösen a nagyobb gyülekezet papja nem ér el mindenhova és ezért is lehetetlen, hogy mindent csak a lekipásztortól várjunk. A lekipásztor is véges erővel felruházott szolgálta és neki is van lelke és neki is van szüksége gondozásra, támogatásra. Most különösen nagy szükség van arra, hogy a református egyház védelmére felkeljenek a református férfiak, a kegyeslelkű asszonyok és segítsenek, hogy a házról-házra járó más felekezetű térítgetők mellett megnyilvánuljon, megszólaljon egyházunknak védő és erősítő szava. Csak akkor, ha mindenki kötelességének tartja ezt, csak akkor leszünk képesek arra, hogy ne engedjük kiragadni egyházunk kezéből azt a nemes levelet, melyet nagy fejedelminktől kaptunk.

Ime, ehhez a nagy munkához kérem támogatásokat.

Külön a kolozsvári egyházközséghez is van még pár szavam. Igazgatótanácsunk nagy szeretettel fogadta az átszervezés tervét. Bizottságot küldtünk ki a kérdés felülvizsgálatára, mert féltő szeretetünk azt diktálta, hogy először vizsgáljuk meg és biztosítsuk azokat az anyagi és lelki feltételeket, amelyek egy ilyen nagyhorderejű terv keresztülviteléhez szükségesek, mert nem akarhatjuk, hogy valamilyen kárt szenvedjen ez a gyönyörű és népes gyülekezet. Hadd kérjem arra is a kolozsvári egyházközség összes tagjait, hogy egy kevéssel mélyebb érdeklődéssel vegyenek részt az egyház munkájában! Ha egyébre nem is gondolnék, csak arra, hogy az összes ittlakó lekipásztorok, hitoktatók, tanárok, tanítók és minden egyházi tisztviselő buzgón teljesítene egyházi kötelességét s családtagjaival együtt templomgyakorlásban, úrvacsoravételben előljárna, már akkor is olyan erőt jelentenének, amellyel mindenkinek számolnia kellene. Vitájk elsőségünket és ha nekünk nem is fáj ez a kérdés, mert hiúság van benne és hatalmi vágy és az ilyen sekélyes érzéseket távol kell tartanunk lelkünkől, de azt akarnunk kell, hogy akiket reánk bízott az Úr, azok közül egy is el ne vesszen.

Ime, ilyen lélekkel, ilyen elhatározásokkal kezdjük megújult munkába az új esztendőben egyházunk, nemzetünk javára, az élő Isten dicsőségére.

Református sajtópolitika.

Sajtókamaránk kimutatása lehetővé tette, hogy református egyházi-, egyesületi- és szakirányú sajtónkról megközelítően hű képet kapjunk. Egyházi és hitbuzgalmi, továbbá egyesületi lapok címszavai alatt 53 olyan időszaki lapot vehetünk föl, melynek munkája — egyházunk mesgyéjén innen vagy túl, de — valamilyen módon segíti, befolyásolja, vagy színezi egyházi munkánkat. Tulságosan széles vagy szűk volna e lapok számára az „*egyházi sajtó*” kategória. Mostani, sok tekintetben szétzilált viszonyainkra is jellemző, ha csak „*református szellemű*” vallásos újságok fejezet alá soroljuk ezeket a lapjainkat. Az 53 református szellemű időszaki lap a következőképpen csoportosítható:

1. Egyházkerületek hivatalos vagy félhivatalos lapjai, főként lelkészek számára . . .	5
2. Egyesületek, mozgalmak újságjai, beleértve az ifjúsági mozgalmakat is	11
3. Szaklapok, beleértve a gyermeklapot	7
4. Helyi érdekű egyházi lapok hívek számára	25
5. Havi folyóiratok református értelmiségünk számára	2
6. Heti vagy havi lapok tízezer példányszámon fölül	3

Összesen: 53

Már ez a kimutatás — melyben a mozgalmi és a szaklapok között nagyon alacsony a kerítés — mutatja, hogy sajtópolitikai háztartásunk sok helyen tékozló, sok helyen ötletszerű, benne nagy célkitűzések alig-alig látszanak. Minden sajtópolitikának a sajtó legsajátosabb alapvető tulajdonságait kell megismernie és elfogadnia, mint ahogy a szobrásznak tisztában kell lennie a márvány keménységével, lehetőségeivel és az építésnek tudnia kell, hogy a vasbetonban milyen erők és teherbírások vannak. A sajtónak a legsajátosabb természete az, hogy tömegek számára és *tömegek* által él. Lényegében van a terjeszkedési vágy. Az a helyi újság, amit a körlevéltől vagy sokszorosított kézírattól csak éppen a nyomdafesték különböztet meg, a legnagyobb szerkesztői igyekezet mellett is tehetetlen és szegényes marad. Azért van sajtó, hogy százakat, tízezreket egy láthatatlan közösségbe tereljen, közös nevezőre hozzon, valamilyen kérdésben lelki egységet teremtsen. Ezért pártok, egy világnézetet képviselő seregek, egyesületek, mozgalmak a sajtó fegyverével próbálnak szakadatlanul hódítani.

A másik vonása és feltétele a sajtónak —

mondjuk így: a mai sajtónak —, hogy mögötte *tőkének* kell állania. Éppen ebből következik, hogy az emberi gondolatnak ez a leghatalmasabb szárnya: az ujság, van megkötyözve a legjobban. A tőke nélkülözhetetlen a sajtónak, de a tőke szolgátságba veti a sajtót; tehetségeket, emberi lelkeket vásárol, zsoldosokat tart, hogy a maga céljait elérje. Még jobb eset, ha a tőke maga is áttüzesedett valamilyen gondolattól.

Kimutatásunkból nyilvánvaló, hogy a sajtónak ezt a két létfeltételét, a *tömeget és a tőkét református sajtónk nem vette számba*. Pedig ez a két feltétel egyházunk számára mérhetetlen ígéreteket rejt magába. Egységes világnézet iskolájában formált seregeink vannak. A pénzünk a szolgálat zsoldját énekli. (Nem egyházi munka az, amelyikben a beleadott tőke a profitra éhezik meg.) Lehet tehát találni tíz, sőt százezres tömegeket, amelyeknek címe a kezünkben van, a lelkét formálni próbáltuk, amelyek manapság tőlünk idegen sajtó lelki kenyérével táplálkoznak napról-napra. Ha pedig a sajtó számára tőkét hozunk össze, ez az „isteni pénz” nem töri össze a sajtó munkásainak szabadságát, sőt áldott lehetőségeket nyit ki előttük aranykulccsal.

Ezzel szemben egyetemes református célokat szolgáló ujságunk nagyobb példányszámban csak három van. Annak az útja sem könnyű. Amikor tovább akar menni, akkor helyi érdekű ajtókat nem nyitnak ki előtte. Nincs a számukra egy sajtópolitikai következetes elgondolásból adott útirány. A lelkipásztorok számára nagyon sok, szinte lelki tájszólással szerkesztett ujság készül. A magyar Sion — fejedelem nélküli — „negyedes fejedelemségeinek” külön-külön országhatára van. Es ezek a határok nagyobb részt ujságok lapjaiból készültek. Természetes az, hogy minden mozgalom, minden egyesület a szellemi egységnek két eszköze közül: a személyes találkozás és a betűk által való érintkezés közül az utóbbit, a gyakoribbat nem hanyagolja el, de már nem természetes az, hogy egy-egy lelki tájék a maga számára hetilapokat tart fenn, amivel megakadályozza ilyen irányú más heti ujság érkezését. Pedig amennyiben helyi sajtószolgálatra szüksége van, ezt akár egy országos ujság révén, akár pedig havi vagy negyedévi sajtóértesítő kiadásával ki tudná elégíteni. Huszonöt ilyen helyi érdekű ujság dolgozik. Szaklapjaink itt-ott egymást keresztezik, havi revüink pedig tökeerő hiányában azt a mély alapozó munkát, amely rájuk van bízva, csak félig tudják elvégezni. Éppen a szétszórtságból következik, hogy természet-szerűleg vagy egészen szegények ezek az egyházi és vallásos lapok, vagy nagyon kicsiny anyagi segítség áll mögöttük.

Minden gondolkodó magyar református ember, aki annyit olvasott a világtörténelemből,

amennyit az eddigi események izzó betűi elárultak, bizonyítás nélkül érzi, hogy „a magyar református egyház történelmének olyan fordulójához érkezett, mikor fel kell hangzania a nagy toborzásnak!; aki az Uré, ide hozzám. Lehet, hogy hosszú vándorlás vár reá, amíg visszaér „Egyiptomból” arra az ősi lelki földre, amelytől ő is elszakadt talán éppen kenyeret keresve. *De ezt az utat csak szervezetter, mint Isten népe és serege teheti meg*, nem pedig mint szétszórta külön csapatokban menetelő tömeg. Ennek a lelki rendezésnek, közös csatarendbe állításnak az *első feltétele a közös egyházi sajtó*. Szükség van arra, hogy az egyház Isten által odaállított őrállói a református sajtó számára *olyan programot készítsenek el*, amelyik részleteiben is ezt a közös célt viszi előre. Lehet, hogy egy ilyen program szokásos hajóköteleit vágja ketté, szép hagyományok cérnaszálait szakítja el, de ezeket egy később érkező vihar úgy is előbb-utóbb eltépné. Egy ilyen készülő programhoz néhány szerény gondolatot vetnék föl az alábbiakban.

A lelkipásztorok számára a Lelkészegegyesület, az öt egyházkerületi lap helyett elegendő volna *egy heti ujság*, amely megtartaná mindazt, ami az eddigi ötben jó és szükséges volt. De egy ilyen ujság mindig országos távlatokat mutatna meg, mindig egyetemes nagy szempontok fénysugarát vetné a helyi eseményekre is. Elég erős volna arra, hogy az egyes egyházkerületek sajátos életét is megmutassa. A két folyóiratnak: Protestáns Szemlének és Kiáltó Szónak nagy munkáját célok, feladatok öntudatos vállalásával és a megfelelő tőke segítségével lehetne erőteljesebbé tenni. Szaklapjaink közül szükség volna *egy tudományos theologiai folyóiraatra és egy gyakorlati theologiai munkákat irányító ujságra*. A magyar református értelmiség számára szükség van *egy országos hetilapra*, amelyet közös erővel, a legjobb munkások összefogásával a magyar református közvélemény szavának lehetne tekinteni. A falusi gyülekezetek számára szükség van *egy olyan hetilapra*, amelyik a magyar református egyház ezen sokmillió seregét akarja szolgálni.

§ Szükség van olyan *missziói havi lapra*, amely előörsként jár be olyan tájékokat, ahová a többi ujságok el nem érhetnek. Ez a lap kellőképpen szerkesztve, a szórvány misszióját is végezheti. Számon kellene venni, a meglevő ujságjaink mennyiben felelnek meg ilyen igényeknek? Lehetne-e tovább építeni azokat, vagy pedig szükség van új alkotásokra? Meg kellene vizsgálni minden ma szolgáló helyi érdekű lapot, milyen igény hozta létre, mi okolja meg különálló életét? Nem lenne nagy nehézsége annak, hogy ezután egyházi jellegű ujságok csak az egyetemes egyház jól kiválogatott szakbizottságának véle-

ménye alapján legyenek engedélyezhetők az állami hatóságok által.

Szükség volna olyan *szépirodalmi* lapra, amely a magyar református családnak, de általában a magyar családnak művészi éhségét és szomjúságát úgy elégítené ki, hogy terített asztalt adna számára minden héten és az nem enne a „gyimilcsben” halált, nem kapna művészeti csomagolásban rosszul készített, romlott vagy mérgező szellemi táplálékot.

Mindezeknek a csúcán egy olyan *napilap*, amely a református keresztyénség világnézetét mondaná, lehelné minden cikkében. Ma a magyar református értelmiség tehetetlen, nem tud a maga számára sajtót választani. Ma világnézetek táborai bérelték ki az újságokat; amelyik pedig nem állt egyik sereg mellé sem, az az megméri a közvéleményt és a többséget és gondos adagolással próbálja kielégíteni minden

olvasóját úgy, hogy hasábjain összekeveredik mindenféle gondolat. Itt még inkább életfeltétel a két tényező, a tömeg és a tőke.

Ez a néhány oldal még arra sem lehet jó, hogy egy részletes, nagy sajtóprogram nyitányul szolgáljon, arra mindenesetre jó lesz, hogy e néhány kúsza gondolat is megmutassa: a magyar református egyház nem nézheti el, hogy egyéni ötletek, helyi elgondolások, az ő lelkétől távol álló anyagi vállalkozások, „szívétől idegen világnézetek, lelki országának népétől tizedet szedjenek a saját sajtómunkájukra. A sajtó a templom és az iskola *mellett álló* egyházi szolgálat. Ezt érezte a XVI. század, ezt elfelejtette a XIX. A XX. század magyar reformátussága, amikor az existenciális kérdés van felvetve a számára, ezt az elásott fegyvert újra megkeresi, a kezébe veszi. Lehet az „Isten kardjává” az ő kezében. *Muraközy Gyula.*

Erdély a magyar református egyházban.

Amikor ennek a titokzatos szónak: „Erdély” a jelentésén elmélődöm, kitekintek írószobám ablakából s néhány lépésnyire fennakad figyelmem, mint annyszor, városom középkori, viharvert kőfalán, amelyet törökök, tatárok ostromoltak s amely ma békésen néz szembe a nagy fejedelemtől nevezett bástyához simulva, ha pedig tovább tekintek, nem kell messze keresnem, a szomszédomban van az az alacsony ház, amelyben valamikor Misztótfalusi Kis Miklós nyomdája kattogott, s” alattam fekszik az a földréteg, amelyen az a ház is nyugodott, amelyben Apáczai Cseri János vívódott és gondolkozott. Ha kissé tovább fordulok, a fejedelmi templom csúcsívei ragadnak a magasba, de ugyanakkor a Feleki-tető vonulata, mint éles tördőfés nyilalik szívembe. Mindez együtt Erdély, ez mind Erdély, mint sokszázados mult, mint dicsőség és büszkeség, mint fájdalom és keserűség, mint öröm és reménység. Erdély tehát nemcsak egy földrajzi fogalom, nem Délkeleti-felföld, hanem a terhes, de szintiszta magyar lélek kifejezője: szellemiség, amelyet nem lehet elhallgatni és nem lehet letagadni. Mit jelent ez a szellemiség a magyar református egyházban; mit ad a magyar református egyháznak és mit igényel a magyar református egyháztól? — Ez a kérdés van előmbe adva.

Erdély mindig a kiszámíthatatlan változások között hánykolódott. Ha a sors — keresztyén értelmezésben — azt jelenti, hogy a bűntől megrontott világban olyan természeti és történeti tényezők játszanak szerepet, amelyek szükségképpeniséggel érvényesülnek s amelyek magukon viselik a bűn szeszélyét és kiszámíthatatlan-voltát, akkor azt mondhatom, hogy

Erdély mindig tudatában élt annak, hogy a földi élet sorsszerű élet, hogy az életet a sorszerűség határozza meg. Ebbe a sorsszerű életbe kellett beleépítenie Erdélynek a maga sajátos életét. És úgy építette bele, hogy mindig az volt a törekvése, hogy a sorsos tényezőket felhasználja, szolgálatába állítsa. Ezt azonban csak úgy tudta elérni, hogy égő szomjúsággal kereste mindig a változóban a változhatatlant, az időben az időfelettit, azokat a javakat, amelyek időtállóak s amelyek meg tudják menteni a lelkét. Az időtálló javak hasonlata vezette templomai, házai, kúriái, várai és városfalai építésében is; olyat alkotni, amely dacol az idővel, a pusztulással, a romlással és rombolással. Ez vezette különösen a szellemi javak keresésében és alkotásában. Erdély mindig érezte és vallotta, hogy zarándokok vagyunk ebben a földi életben, de ez a zarándoklás az örökkévaló keresése, tehát szelleme nyomában mindig jelezte és jegyezte, hogy az örökkévaló felé halad és ott van az igazi hazája. Erdély, mint szellemiség egész történetén át kifejezést adott annak és szemléltette azt az igazságot, hogy az élet centruma nem az időben, hanem az időben, az időfeletti-ben van; úgy élni az időben hogy az időt az időfeletti-hez szabjuk.

Mit ad Erdély, mint szellemiség a magyar református egyháznak? Semmi olyat nem adhat, amivel a magyar református egyház nem bír, legfeljebb hangsúlyt ad olyan követelményeknek, amelyek az egész magyar református egyház előtt is s ezen belül a református magyar Erdély előtt is, időnként hangsúlytalanná válnak, tehát elvesznek az általánosságok kö-

dében. Amikor tehát kérdésünkre felelni akarunk, tisztában kell lennünk azzal, hogy Erdélyt és a magyar református egyházat nem lehet szembeállítani, mint két egymáson kívül lévő valóságot.

Valamint az egész magyar életet, úgy a magyar református egyházat is folyton fenyegeti az a veszedelem, hogy megejtik az időszerűségek, az időszerűségekbe öltözött jel-szavak, a divatosítással lényegükből kiforgatott olyan tanítások, amelyeknek van ugyan igazságuk, de nem a külső hatásokban, hanem a belső erejükben, ennél fogva inkább a belső erejükben, mint a külső hatásokban érvényesek. Itt a népi magyarság, ott a faj-magyarság, amott a szociális magyarság, másutt más jel-szavak, sokféle csoportosításban, sokféle érdektől színezve nyugtalanítja a lelki közösséget és egységet. A református magyar Erdélyben még ma is sincs annyiféle csoportosulás, külön közösség, vagy lappangó pártoskodás, mint rajta kívül, pedig a magyar Erdély tiszta tükrét is már eléggé megfodrozták a beledobigált kövek és kövecskék, a sokféle egyesületek, szervezetek, mozgalmak és kezdeményezések. Erdély, a szörnyű világvihar közepette hallgatva, türelmesen várja azt az időt, amikor erőteljesebben és hangosabban felemelheti szavát, hogy az egyének és csoportok, szervezetek és pártok igazságán túl van az Isten igazsága, amelyben van az élet és az üdvösség, mind az egész nemzet, mind az egyház számára. Az idői helyett az időfelettire kell figyelnünk, mert az idői is az időfelettiből él; a rész-igazságokon túl van az egész-igazság, melyben minden rész-igazság gyökerezik; a kerületi és járulékos dolgokon túl vannak a lényeges dolgok: az Istennek létbevágó akarata és parancsa, amelyektől függ a nemzet és az egyház léte. Az örökös harcok között élő és a folytonosan fenyegetett Erdély, csonkán-bonkán is az Egészért harcol, mert ez az ő külső és belső életének az Istentől nyert létparancsa.

És ebből következik a második mondani-valója Erdélynek, ismét nem mint kívülvalóságnak, hanem mint a magyar református egyház lelkéből lelkezzett és élő szellemiségnek, tehát mint igazi belülvalóságnak. Ha ráeszmélünk ebben a lelki egységben való helyzetünkre, azt találjuk, hogy — eltekintve a háború által okozott rendkívüliségektől — a magyar életet különösen jellemzi az aprólékos gonddal üzőtt legalizmus, amely egy olyan kazuisztikát eredményezett, amelynek szövevényében nagyon nehézé vált „a szabadság tökéletes törvénye” szerinti élet. Az egyesületek, a szervezetek, a különböző alakulatok, kezdeményezések és mozgalmak annyira igénybe veszik a korlátolt időt és a véges emberi erőt, hogy a lélek alig tudja magát összeszedni. A zsidó farizeizmus-hoz hasonló aprólékos gonddal szabályozunk

ma minden lépést, nehogy a lelkiismeretünk saját felelőssége szerint járjunk. Megszűrjük a szunyogot, de a tevét lenyeljük. Kétségtelen, hogy az élet egyszerűsítése ma már igen nehéz követelmény, mégsem mondhatunk le erről a követelményről, mert különben megnyerjük a világot s elveszítjük a lelket. Erdély a tiszta etnikai értelmű puritánizmust ajánlja és követeli. Ez a puritánizmus magában rejtje azt az értelmet, hogy mialatt az életet kiszabadítjuk a külső formák szorító páncélingéből, azalatt emeljük magasabbra a lelki igényeket. Kevesebb cím és címke, több tartalom; kevesebb dísz, több erő; kevesebb megalkuvás, több szilárdság; kevesebb egyezmény, több szeretet; kevesebb cégjelzés, több igazság; kevesebb hivalkodás, több szolgálat; kevesebb gőg, több alázatosság, közvetlenség, türelem és jó-ság. Ennek az erdélyi puritánizmusnak az a summája, hogy az életet nem kívülről befelé, hanem belülről kifelé kell növelnünk, éltetnünk és gazdagítanunk.

Ha pedig most közelebb lépünk a kérdésünkhöz, reá kell mutatnunk arra is, hogy egészen közelről és különösen is, mit adhat a református magyar Erdély az egész magyar református egyháznak. Itt ismét nem mint kívül-állók és mint szembenállók beszélünk, hanem mint ugyanannak az atyai háznak gyermekei.

A református magyar Erdélynek volt ideje és alkalma arra, hogy az Istenben való élet követelményei szerint számbavegye a multnak örökségét s megvizsgálja azt a kérdést, hogy mi az, ami megfelel a reformátori szellemnek és mi az, ami nem felel meg. Ezzel nem akarunk az önigazságosság bűnébe esni, mert hozzátesszük, hogy ebben az önvizsgálatban és önismeretben, a babiloni fogság ideje alatt is, sok áldott indítást, újmutatást, biztatást és erőt nyertünk az egész magyar református egyháztól. Így mindenekelőtt felismertük, hogy következetesen vissza kell térnünk a hitvallási alapra, hogy visszatérhessünk az Isten Igéjének fundamentumára. Ehhez szabtuk hát mindenekelőtt istentiszteletünk bibliai formáját és rendjét. Legyen a prédikátor valóban igehirdető s vezesse általa és az ő személyében az Ige az egész istentiszteletet, hogy legyen az egész gyülekezet igehallgató és hitvalló gyülekezet. Ebben az istentiszteleti rendben valóban az Ige a központ, amely kisugárzik és kihat minden részre s viszont minden rész visszamutat az Igére, mint központra. Így válik az istentisztelet teljes egészében az Igéről szóló bizonygató-tétellé. Fohász, ének, bibliaolvasás, bűnvallás, hitvallás, imádság, igehirdetés, hálaadás, könyörgés, adakozásra szóló hívás és záróének — mind egy szerves egész alkotórészeiként jelennek meg s fogják egybe Isten népét, mint Krisztus élő szervezetét. Ezt a reformátori liturgiát hozza a református Erdély, nem mint

valami olyat, amelyet ő talált ki, hanem mint olyat, amelyet háládatos és örvendező lélekkel ismét megtalált, felfedezett, kipróbált s abban legdrágább atyai örökségét ismerte fel. Erdély ezt a liturgiát óhajta az egész magyar református egyház legerősebb egységbefogó kapcsává tenni.

És hozza a református egyház hitvallásos szellemű vallásánitási rendszerét. Azt a rendszert, amely nem szaggatja szét élettelen darabokra a vallásos nevelés anyagát, hanem mint szerves egészet érvényesíti, amelyben nincs elszigetelve a bibliai anyag a hitvallástól s a hitvallási nincs eltérve az egyháztörténeti anyagtól, s nem zörög, mint valami csontváz a dogmatikum és az etikum, hanem egyszerre és együtt nőnek ki az Isten Igéjének őstalajából s hozza valamennyi, fokozatosan és együttesen ama mennyei kenyeret: az élő Krisztust.

Ezt a rendszert ajánlja fel, mint drága ajándékot a református egyháznak.

Mindezt nem önmagában hozza, hanem hozza azzal a reformátori szellemű hittel és étellel együtt, amely szellemiségének legdrágább kivirágzása. És hoz egy olyan missziói elgondolást és lelket, amely a magyar református egyház missziói szellemével együtt, képes lesz, a Lélek vezérlete alatt, tovább vinni azt az ébresztő, építő és szervező munkát és buzgóságot, amely új életet és új jövődőt ad a magyar református egyháznak.

Erdély tehát semmiképpen nem jön üres kézzel, és nem jön üres szívvel, hanem alázatosan és engedelmesen várja, hogy a református egyház egyeteme több hittel, nagyobb szeretettel és égőbb reménységgel töltsse be az egész magyar életet s benne a fejedelmi Erdélyt.

Tavaszy Sándor.

Az ember és a csillagok.

Az asztrológia, vagy csillagfejtés, csillagjósolás manapság ismét divatos lett. (Az asztrológia nem tévesztendő össze az asztronómiával, a csillagászatral.) A történelem folyamán már sokszor virágzott és elvirágzott ez a titokzatos tudomány. Nem nehéz megmagyarázni, hogy a mai idők miért hatnak reá termékenyítőleg, de nem elégedhetünk meg a diagnózis megállapításával, rá kell mutatni a benne rejlő veszedelemekre is, nehogy valláspótlék legyen belőle. Bizonyosak lehetünk benne, hogy amint manapság újra feltámadt, ugyanúgy el is tűnik majd. Történelmi szempontból tehát csak időnként megismétlődő s muló jelenségről van szó, a mai kor embere szempontjából azonban nagyon is időszerű foglalkozni vele.

Szellemtörténeti szempontból egy új korszak születésének erjedési időszakában élünk. Az anyagelvűség haldoklásában is képvisel még annyi erőt, mint a kialakulóban levő szellemiség. A földkerekség egészére kiterjedő világháború csak kísérő jelensége a korszakfordulónak. Az ilyen idők termelik legbővebben a Sátán hadseregének hadvezéreit és Isten országának szentjeit. A légkör rendkívül alkalmas arra, hogy az emberi lélek mélyén felébressze az érdeklődést az értelemmel fel nem fogható dolgok iránt. A felszínre kerülő titokzatos tudományokat: a spiritizmust, okkultizmust, asztrológiát, grafológiát, tenyérjósolást és egyebeket az emberi lelkekre nehezedő bizonytalanságban a világosság és a biztos támpont utáni vágyakozás hívja életre. Úgy tűnik, mintha az értékek viszonylagosakká válnának. Nemzetek egyik napról a másikra földönfutókká lesznek, a magvető nem tudja, ki aratja, majd le gabonáját,

életek munkája másodpercek alatt semmivé foszlik, családok élete rombolódik szét s nagyon hangsúlyozottá válik az imádság: a mi mindennapi kenyerünket add meg minekünk ma.

Ilyen időkben nagyon elevenné lesz a jövő megismerésének vágya. Nagyon keresettek a jósök, fellendül minden tudomány, mely erre nézve feleletet ígér. Az asztrológiát is éppen az teszi időszerűvé, hogy megcsillogtatja a jövőbelátás lehetőségét. A különböző asztrológiai irányzatok mindenike vallja, hogy a csillagok állását a születés időpontjában feltüntető horoszkóp nem csupán fizikai és szellemi adottságainkat tárja elénk, hanem a bekövetkezendő eseményekre s azok időpontjára is utal.

Nemrégiben jelent meg *dr. Baktay Ervin: A csillagfejtés könyve* c. asztrológiai munka. Az asztrológia feladatáról ezt találjuk benne: „A horoszkópnak az élet ismeretlen és bizonytalan útján legalább annyi a haszna, mint a térképnek... Ha megtanulunk térképet olvasni, nem févedhetünk el, láthatjuk, helyes úton haladunk-e, felismerhetjük a környező dolgokat, megítélhetjük, hogy ez vagy az a tereprészlet milyen messze van és hogy járható ösvény vezet-e feléjük stb.... Ugyanígy a horoszkóp is tájékoztat az élet útján. Még többet nyújt, mint a térkép, mert arra nézve is felvilágosít, mennyire futja erőnkől, mekkora távolságoknak vághatunk neki teljes bizakodással, mi az, amit nem érhetünk el és hol fenyegetnek veszélyek... A horoszkóp mindennél nagyobb segítségünkre lehet a legfontosabb feladat megoldásában: hogy *megismerjük önmagunkat*. Őszinte tükröt tart elénk, amely nem hizeleg a hiúságunknak, de igazi értékeinket is világosan

mutatja. Megismerhetjük belőle sorsunk fő irányvonalait, azt, hogy mi a nekünk rendelt igazi út és mik azok a szakadékok, amelyek fenyegetnek.” „...A helyesen felfogott és alkalmazott asztrológia feltétlenül etikus, magasrendűen erkölcsi irányba tereli a vele foglalkozót. Megérti, maga előtt látja az emberi sorsok törvényszerűségét és letagadhatatlanul felismeri, hogy a tettek következményei sohasem maradhatnak el. Meglátja a rejtett rugókat, melyek egy-egy sorsfordulatot előkészítettek vagy felidéztek s megérti, hogy a mindenségben nincsenek vak-esetek, véletlenek, amelyekre nem vonatkozik az egyetemes törvény.”

Amikor ezeket az ígéreteket olvassuk, fellelkesülünk egy pillanatra. Milyen egyszerű volna az élet ha valóban teljesíteni tudná az asztrológia ezeket az ígéreteket. Hát igazán csak rémmese volna a bűneset története? Hát csak hazug kitalálás és nem véres valóság, hogy veríték, küzdelem a mindennapi kenyer megszerzése? Hát nem is kellene az anyáknak fájdalommal szülni gyermekeiket? Hát a megtisztulás útján nincsen bűn, magunkbaszállás, keserves bűnhődés? Hát csak egy kis számítás a horoszkóp alapján s megnyílik az égbolt, s a reánk hulló világosságban egyszerre felismerjük mi a jó s mi a rossz és nem kényszerülünk akarataink ellenére százszor megismétlődően fejfel menni a falnak? Hát hiábavaló volt Krisztus váltságáhalála?

Nem állítja ezt talán egyetlen asztrológus sem, de az asztrológia ígéretei nyomán ezek a kérdések ébrednek az emberben és ezért felbecsülhetetlen veszedelmet rejt magában.

Baktay megfogalmazása pedig eléggé tompított sok más asztrológuséval szemben. Sok asztrológus ennél is sokkal többet ígér. Ezek az ígérek pedig kísértetiesen hasonló csengések, mint az Írás egyik verse: „...Hanem tudja Isten, hogy amely napon esztek abból, megnyilatkoznak a ti szemeitek és olyanok lesztek, mint Isten: jónak és gonosznak tudói.” Nagyon féltő, hogy a horoszkóp épp annak nem lesz útmutató térkép, akinek legnagyobb szüksége volna rá. A helyes önismeret alapfeltétele, hogy az abszolút értékek mértékét önmagunkban hordozzuk s minden tettünkben, gondolatunkban hozzá tudjuk mérni magunkat. Akiben nem él ideálként a Tökéletes, sohasem tudja helyesen megítélni és megismerni önmagát. Aki viszont magában hordozza Krisztus képét, annak nincs szüksége asztrológiára.

Baktay véleménye szerint az egyház nem ítéli el az asztrológiát s nincs egyetlen hittétele sem, mely ellene mondana. Vajjon mit szólnak ehhez az egyház hívó képviselői és mit szól hozzá maga a hívó ember? Az egyház hittételei valóban nem terjeszkednek ki minden életmegnyilvánulásra, de magával az Evangélium szellemével sehogy sem fér össze az asztro-

lógia. Az egyház elítéli az asztrológiát, de nem azért, mert a vallást félti tőle, hanem az emberi lelkeket, mert kétes értékű tanaival olcsón megszerezhető mindentudást ígér.

Az asztrológusok nehézményezik, hogy a csillagászat művelői és általában a tudományok képviselői bírálják az asztrológiát anélkül, hogy alaposan áttanulmányoznák és kísérletileg meggyőződnenek igazáról vagy tarthatatlan voltáról. Ezen a téren a mulasztás az asztrológiát terheli, mert mai napig hiányzanak az ellentmondás nélküli tények s a lelkiismeretes statisztikai vizsgálatok eredményei, melyek egy-egy csillagállás, konstelláció következményei volnának. Pedig az igazság önzetlen keresői igen szerények, mert hatvanszázalékos igazsággal is megelégednének. A tapasztalati tudományok terén sok esetben ilyen értékű összefüggések sarkalják a kutatót, míg az ellentétesen ható tényezők kiküszöbölése után ráakadnak a százszázalékos törvényerejű igazságra.

Az asztrológia tanulmányozásában bármennyire is törekedtem az elfogulatlan magatartásra, ezideig csak káoszt találtam, melyben nem tudtam eligazodni.

Minden csillagász tudja, hogy az emberi élet a földönkívüli sugárzások hatása alatt áll. Az emberi test élete, a szél járása, az évszakok váltakozása, csaknem minden mozgás és és energia, mint forrásból, a Napból táplálkozik. Azt is elismerik, hogy vannak még ismeretlen sugárzások, melyek szerepet játszanak az élet szabályozásában, az életerő fokozásában s a betegségek keletkezésében. Mindezek a dolgok szorgalmas, némán, csendben dolgozó kutatók vizsgálódásának tárgyai. Amikor sokszor egy élet munkájának gyümölcsékepen sikerül az összefüggések áthatolhatatlannak látszó szövevényéből kibogozni egy új igazságot, nem késlekednek azt nyilvánosságra hozni s az emberiség javára fordítani.

Az asztrológiát semmiképpen sem nevezhetjük kellően megalapozott, rendszeres tudománynak. Legalább is mai állapotában nem. Egyelőre sokkal hangosabban hirdeti igazát, mint amennyi érték van benne s ezzel magyarázható, hogy komolytalan játéknak, de veszedelmes játéknak tartja minden tudományosan gondolkodó ember.

Azok számára pedig, akiknek nem meggyőzők ezek a szavak, idézem az asztrológus írásából a következőket:

„Az asztrológia értelmezésében és gyakorlatában két dologra van feltétlenül szükségünk: a logikus, következtetni tudó képességre, mely a sokféle elemet kombinálni, egybehangolni tudja, azután bizonyos fokú intuícióna, mely ösztönösen áttekinti az összefüggéseket... A horoszkóp maga is utalásokkal szolgál arra, alkalmas-e valaki hasonló tanulmányokra vagy sem, sőt azt is feltárja, nem válik-e az asztrológiával való foglalkozás az illetőnek kárára.”

Ez a megállapítás bizonyára sokakat hüvösen érint, különösen azokat, akiket születési képlete kizár az asztrológia ígéreteiben rejlő előnyökből. Ezeknek számára is nyitva áll egy lehetőség: képzett asztrológusokhoz folyamodhatnak kérdéseikkel. A legtöbb embert nem annyira jelleme, fizikai és szellemi adottságai érdekli, mint jövőndő sorsa. Ezt maguk az asztrológusok tudják a legjobban. Baktay elismeri, hogy a jövőbelátás terén nagy a bizonytalanság, de sokan mások mégis csak vállalkoznak erre a szerepre. Káros lehet tehát az asztrológia, ha olyanok kezébe kerül, akik nem tudnak bánni vele. A mérnököt felelősségre vonják, ha az általa szerkesztett híd összedől, mert olyan tudományt kell alkalmaznia, mely előírja a szükséges ismereteket. Ha a mérnöki tudomány is csak annyira volna bizonyos, mint az asztrológia, egyetlen asztrológus sem merne egy ilyen alapokon megszerkesztett hídra lépni. Az ember szellemi és lelki élete pedig éppen annyira fontos lehet, mint a testi, tehát a felelősség itt sem kisebb.

A kívülálló szava nem annyira értékes e tekintetben, mint az asztrológusé: „Abban azonban minden becsületes, elfogulatlan asztrológus megegyezik — írja Baktay —, hogy egyik direkciósámítás (bekövetkezendő események, fontos dátumok megállapítása) sem ad abszolút biztos, tévedhetetlen eredményt s ha a bekövetkezendő eseményt helyesen állapítja is meg, a bekövetkezés időpontjában többnyire igen nagy tévedések állnak elő. Az is megesik, hogy pl. egy alárendelt jelentőségű eseményt meglehetősen pontossággal sikerül előre megállapítani, de semmi nyomát nem találjuk egy másik, sokkal jelentékenyebb és utóbb valóban bekövetkező eredmények a direkciókban. Az asztrológiai gyakorlat azt mutatja, hogy a már bekövetkezett eseményekre utólag majdnem mindig sikerül megtalálni és kiszámítani a támogató direkciót, de a megelőző prognózis (a jóslás) már sokkal bizonytalanabb. Ismerjük be, hogy a bekövetkezendő eseményeket egészen részletes pontossággal és dátumra a mai asztrológusok ritkán tudják megjósolni... Igaz viszont az, hogy bizonyos természetű időszakokat, periódusokat, majdnem teljes bizonyossággal lehet előre megállapítani. Így pl. kiszámítható, hogy X. vagy Y. esetében ekkor meg ekkor körülbelül ilyen vagy olyan hosszú időtartamú, előnyös, szerencsés, vagy ártó, hátrányos periódus következik be s ez milyen téren érezteti hatását elsősorban.”

Eddig nem is vitatkoztunk afelől, hogy az asztrológia valóban feltárja-e adottságainkat és valóban megmutatja-e jövőnket? Pedig, ha mindezt nyujtana, akkor is mérlegelni kellene a keresztyénység szempontjából, hogy szabad-e és tanácsos-e élni vele. Találkoztam már olyan asztrológussal is, aki nem készítette el saját

horoszkópját, mert nem akarta látni jövőndőjét. Kepler tudni akarta, de saját feljegyzéseiből tudjuk, hogy jóslata csúfosan kudarcot vallott.

Mindezek ellenére a jövőndő ismerete nem lehetetlen. Jézus előre látta sorsát. Isten kiválasztott embereinek szemei előtt kijelentésként bekövetkezendő dolgok peregtek le... Hasonló dolgok bárkivel megtörténhetnek, de ezek a megnyilatkozások akaratunktól függetlenek és semmiféle emberi mesterkedéssel sem idézhetők elő. A keresztyénység legnagyobb adománya az olyan lelkiület, mely az eseményektől független értékrendszert hordozza magában. Nem az a lényeges végeredményben, hogy az általunk óhajtott dolgok bekövetkeznek-e, vagy sem, hanem az a magatartás, ahogy a tőlünk független eseményeket fogadni tudjuk.

Dr. Kulin György.

Szerkesztői üzenet.

Másfél évtizeden keresztül állott lapunk élén Dr. Taszary Sándor neve. Neve szellemet, teológiát és ügyszeretet jelentett. Szolgálat, tanácsa, irányítása akkor is a mienk, amikor neve már nem ékeskedik lapunk homlokán. Nem búcsuzunk tőle, csak tisztelgünk az előtt a férfi előtt, aki egész életét az Úr szabadszövület szolgálatára tette föl. Főmunkatársunk: dr. Biró Sándor, mint a szerkesztőbizottság tagja vesz részt sajtószolgálatunkban.

Bekess Károly, eddigi felelős kiadónktól azzal a köteles tisztelettel veszünk búcsút, amely kijár annak a férfinak, aki Erdélyben a legtöbbet tett a református lapok és könyvek kiadása érdekében.

A szerkesztő a lap átszervezése után is marad. Reméljük, az olvasók is maradnak, sőt táboruk egyre bővül.

A régi munkatársak további szolgálatuk felől biztosítottak. Újabbak szolgálatára már megkezdődött. Még újabbak toborzása folyik.

Hiszünk abban, hogy a lap egyetemes keretűvé tétele mind a mondanivalóban, mind az olvasó- és munkatársi gárda kiszélesedésében meg fog látszani.

Abban a meggyőződésben vetjük kezünket az új barázdák szántására, hogy a Kiáltó Szó, mint egyetemes református lap szükséges szolgálat, de nem tesztfeleslegessé egyetlen más lapot sem.

A szerkesztő szívesen fogad előre nem kért cikkeket, tanulmányokat és hozzászólásokat. A legszélesebb körben kíván mozogni a leghatározottabb szempont: a református hitvallások szellemében.

Munkánk az egyház testvéri közösségében folyik. Szellemi és anyagi támogatást szívesen veszünk mindenkitől, akinek nagy és fontos ügye a református egyházé.

Ne resteljük a lapot másoknak is ajánlani. Előfizetőket gyűjteni, cimeket küldeni mutatványszámok eljuttatása céljából.

A mai lármában, zajos világban, az ágyuk bőmbőlése között kiáltó szónak maradunk. Az olvasóktól függ, hogy a kiáltás ne legyen pusztába hangzó.

LÁSZLÓ DEZSŐ.

Lelki egység felé.

Néhai Bangha Páter nagy feltűnést keltett kezdeményezésére öt évvel ezelőtt érdekes eszmecsere indult meg római katolikusok és protestánsok „uniójáról” a Magyar Szemle című nagytekintélyű havi folyóirat hasábjain. Több évi szünetelés után 1942-ben ez az üzenetváltás ugyanott kiújult. A Magyar Szemle múlt évi szeptemberi száma Labor Endre róm. katolikus áldozópap tollából „Nagy magyar lelki egység” címen tett közzé egy cikket, amelyhez a novemberi számban Dr. Révész Imre tiszántúli református püspök fűzött reflexiókat, lényegében véve azt a nagy örömet tolmácsolva, amelyet Labor Endre fejtegetései „konfesszionális különbség nélkül nagyon sok jó magyar keresztyén embernek okoztak.” A decemberi számban továbbfűzte ezt az eszmecsere-t König Kelemen Páter, ferencrendi szerzetes, aki a németországi egyházi viszonyok komolyabb és közvetlen közelből való megfigyelése alapján egyébként egy figyelemre méltó külön könyvet is szentelt a keresztyén egyházak egysége kérdésének. (Azóta ennek az eszmecsere-nek a hullámai a Magyar Szemle körén kívül is továbbgyűrűztek, amint az Dr. Kelemen Krizosztom pannonthalmi főapátnak a Pester Lloyd karácsonyi számában megjelent cikkéből és arra elhangzott protestáns feleletekből, pl. Kapy Béla evangélikus püspök újévi megnyilatkozásából látható.)

Labor Endre, amint már cikkének címe is mutatja, nem „unióról” beszél, hanem a magyar keresztyének közötti „magyar lelki egységről.” És Dr. Révész Imre is különös örömmel emeli ki, hogy „irreális útak” keresése helyett Labor Endre milyen tisztán látja és nyíltan megvallja: sem fele-feleárányban való hittani és egyéb kiegyezések, sem az egyik félnek a másik előtt való deferálása nem lehetséges megoldások. Valóban „felszabadító hatású” az a mód, ahogy Labor Endre a legteljesebb tárgyilagossággal és jóakarattal megérteni igyekszik a protestáns lelkületet, úgy, amint az négy évszázad óta kialakult és lemondott minden olyan igényről, hogy ez a protestáns lelkület az egység kedvéért kövessen el magán lelki harakirit, mer abban reménykedni, hogy mindkét fél „mennél hívebb marad önmagához, annál közelebb jut egymáshoz.” König Páter cikke szeretne továbbmenni: nem elégedve meg katolikusok és protestánsok egymást megbecsülő szeretetben való együttműködésével, amilyenre a nemzeti élet olyan sok sürgető alkalmat kínál, a „hitbeli egység” isteni parancsát hangsúlyozza, ami valamilyen fajta egyházi egységet is jelentene természetesen. Azonban nem szükséges emiatt ellentétet megállapítanunk a két római katolikus hozzászóló között. König Páter sem azzal az egyszerű recepttel áll elő: „térjenek vissza” a protestánsok a római egyház kebelébe, mert

jól tudja, hogy erre a „non possumus” volna a feleletünk, mint ahogy ugyanez a római egyház felelete arra a protestáns javaslatra, hogy ha már nem egyesülhetünk ugyanabban az egyházi szervezetben, akkor legalább fogjunk össze valamilyen, az egyházi szervezetek felett álló szövöttezés keretében, ahogy a római egyházon kívül a világ többi keresztyén egyházai ezt az ökuménikus egyházi mozgalomban megkísérelték. Bármiféle szervezeti egyesülésre nem áll az, hogy „emberek számára lehetetlen” és König Páter is csak azt mondhatja erre, hogy azért „ne mondjuk azt, hogy az Istennél is lehetetlen.” Hogy pedig a keresztyén egyháznak a lehető legteljesebb — tehát valamilyen formájú szervezetben is való — egysége, ha nagyon távolból fénylő, mégis kötelezően irányt mutató csillag kell, hogy legyen a keresztyén égboltján, ezt kétségtelenül éppúgy vallja a két előbbi hozzászóló is.

A különbség csak az, hogy őket elsősorban a távoli cél felé már most megtehető, legközelebbi lépések foglalkoztatják. Ezért nem beszélnek „egységről”, csak annak a „lelki egységnek” értelmében, amelyben mindkét fél nem csak tiszteletben tartja egymás jogait, hanem szeretettel meg is becsüli egymást; kerül mindent, ami a meglévő ellentéteket kiélezhetné és örömmel megragadnak minden alkalmat, amikor nem az ellentétek, hanem a megegyezések domboríthatók ki. És ki ne értene egyet Labor Endrével abban, hogy mint magyarok és pedig mint keresztyén magyarok sok és jó hosszú utat együtt járhatunk meg katolikusok és protestánsok népünk szolgálatában, nemzeti kérdéseink megoldásában, társadalmi, népművelő és az egész magyarság jövőjére nézve életbevágó jelentőségű, sok nagyszerű feladat munkálásában, egymást serkentve és egymástól tanulva, — míg aztán természetesen elérkezünk olyan pontokhoz, ahol elválnak egymástól az útjaink?

Jobb jövőnek az ígérete rejlik abban, hogy messzehangzó helyről súlyos szavú emberek, innen is, onnan is, ennek a „lelki egységnek” a szavát hallatják. Afelől aztán az életet ismerő és józan ember nem áztatja el magát, hogy máról-holnapra a „lelki egységnek” ez a tisztább, nemesebb, a „keresztyén” nevet igazán megérdemlő szelleme nem fogja áthatni a tömegeket sem a római egyházzal, sem a magunk fájorában. De ha a hegyormokon már világosodik, idővel a völgyek ölén is derengeni fog, még ha vannak is sokan, akik marasztani szeretnék a gyűlölködő és viszálykodó ellentétek homályát, mert abban érzik jól magukat. Az ő idejük lejárában van. Krisztus napja pedig felkelőben van s Ő világosságánál felismerik egymást a testvérek és kezeik egymás kinyújtott kezét.

Dr. Victor János.

Hegedüs Lóránt

Nemcsak vérszerint volt rokona Jókainak. Maga is Jókai-hős. Sőt személyében és munkájában egy olyan vállalkozás valósult meg, amelyet Jókai képzelete parancsolt rá. Főalakjaira egyúttal saját sorsában a megoldás megtatálásában a nagy számadó költő művésztének sebezhető részét is megmutatta. Hegedüs Lóránt legnagyobb vállalkozása az volt, hogy az anyagi nyomorúságba hullott magyarság pénzügyeit rendezze, valutáját felemeli, olyan időben, amikor a világválság vihara Európa majd minden országában minden eddigi anyagi tervet, értéket összetört. Sokoldalú tehetségét most egy dologra összpontosította. A „publikánus” — ahogy magát nevezni szokta — pénzügyi szakértelme, az író fürge, nagyszerű fegyverként használt tolla, a vitalkozó éles, fordulatossá, visszacsapó érvei és gondolatai, a művész teremtő, ködházakban lakó képzelete: mind összefogtak arra a nagy csoda előhívására, hogy az elszegényedett, holdussá lett Európában egy tenyérnyi darabon megkezdődjék a munka; az alkotó munka és a jólét. Ez a vállalkozás, a korona stabilizálódásának a nagy feladata, emberfeletti munka volt, amit csak Jókai hősei vállalhattak bizakodó kedvvel. Erre a vállalkozásra nem volt alkalmasabb ember Hegedüs Lórántól. Voltak hónapok, amikor az ország lélegzefojtva rá figyelte és engedelmesen, mintegy cibülvölve ment utána. Ez a kísérlet nem sikerülhetett. Nem lehet egy égő városban házat építeni. A világ gazdasági életének a viszonyai nem engedték meg, hogy egyetlen ponton, egyetlen helyen a gazdasági fagypontra alá szüllyedt kontinensen tavaszt varázsoljanak elő. Hegedüs Lóránt kísérletében telkéleg összetört. Már ekkor felrémlt előtte a halál gondolata. Egy nagy sötét vödör hajlott fölé. Református érzékeny lelkiismerete több felelősséget vett magára, mint amennyit bárki, ellenségei közül is rá tehet. Ha csak Jókai-hős maradt volna, kétségkívül összeomló terveinek örömei eltemeték. Itt érkezett azonban a nagy korrektívum, a pótlás, a kiegészítés. Lehet valaki ilyen hősi szolgálatban, de nem a saját ereje által. Ebben a válságban Hegedüs Lóránt kinyújtotta a kezét a Biblia felé. Itt találta meg a „publikánus” az erőforrást. Itt kezdődnek az ő sajátos, lobogó bizonyosságtételei. Az a Biblia, amit a diakonissza a reggelijével a tálcán be-beadott hozzá, az a szolgálat, amely ott körülvette, az erőknél új forrásait nyitotta meg előtte. A „laikus prédikátoroknak” egyik legérdekesebb első hírnöke volt. A bizonyágtételeknek az a serege indul el vele, amely az egyetemes papság nagy parancsát vette és annak engedelmeskedni akar. Benne volt az ő igehirdetésében a kezdetnek minden homálya és tapogatózása, benne volt a hittani rendszeres kérdésekben való kereső útnakindulásának minden kísérletezése. De megszólalt az Ige ajkán és a megnyert kegyelemről megragadó módon szólt a magyar reformátusságnak az óceán túlsó partjain is. Önmagában az ember nem elegendő. Csak kegyelem által épülhet meg összefüggéséből. Csak a Lélek által foghat hozzá nagy kudarckok után új vetéshez, ültetéshez. Ezt mondta Hegedüs Lóránt egész élete a leghangosabban. Az a sereg, amely

nek egyik előőrsé volt a biblia magyar református bizonyágtétele „világi” ember, növekedni fog. Biztosabb lépésekkel fog járni nagy hitigazságok — őseink által olyan csodálatos biztonsággal elkészített útjain. De forróbb lélekkel, átfogóbb élménnyel sokáig nem fogják hirtülni azt, amit Istennek Lelke gyermekével a mélységekben közölni akart.

A Széchenyiről, Kossuthról, két Andrássyról és két Tiszáról írt hatalmas trilogiája egyik legmélyebb belepillantás nemcsak az elmúlt század magyar politikájába, hanem egyben a magyar sorsba is. Csodálatos konzzenzállással és alapos szaktudással mélyedt el nagy alakjainak egyéniségébe és életművébe s azokban olyan összefüggéseket fedezett fel, mint senki más.

Élete minden vonatkozásából elősugárzik az evangéliumi ember küldetésstudata. Nagyobb hatalmak engedelmes eszköze, Isten szolgálója volt.

M Ű V É S Z E T

Drámai játék Apáczai Cseri Jánosról.

A kolozsvári Nemzeti Színház ebben a színi idényben máris néhány igazán maradandó élménnyel ajándékozta meg a közönséget: Kodolányi Földindulása, Kodály Marosszéki táncok-ja és Háy Jánosa, és Kovách Aladár Téli zsoltára valóban ünnepi estéket jelentettek a színházban nemcsak szórakozást, hanem igazi művészi élményt, lelki, szellemi megújítást kereső lélek számára. A felsorolt színházi esték mindenikével részletesen kellene foglalkoznunk, de ez alkalmunkkal az olvasóink előtt legkevésbé ismertől, Kovách Aladár Apáczai Cseri Jánosról szóló dráma-játékának bemutatójáról akarunk megemlékezni.

A Téli zsoltár a budapesti ősbemutató után két évvel, december 17-én került színre a kolozsvári Nemzeti Színházban. Sajnos, a két bemutató közötti hosszú idő eléggé elmosta a darab budapesti nem hangos, de komoly sikerét, és így a kolozsvári bemutatót nem előzte meg a közönségsikerhez szükséges meleg éreklődés. Kolozsvári naplapjaink sem tartották szükségesnek, hogy a kolozsvári közönség előtt ismeretlen szerzőt és bennünket, erdélyi magyar művelőnként fogva is érdeklő darabját előre ismertessék. Őszintén megvallva, kétes értékűnek tartjuk naplapjainkban az erdélyi szellem s a jobboldali és népi gondolat hangzóztatását, hogyha a magyarság első nagy kultúrpolitikusát, aki európai műveltségű, népi gondolkodású erdélyi magyar, ennyire agyon vették hallgatni a Téli Zsoltár bemutatója alkalmából.

A Téli zsoltár cselekménye Hollandiában kezdődik. Apáczai befejezte tanulmányait, megházasodott, enciklopédiáján dolgozik, éppen most hívják meg az utrechti egyetem professzorának, de ő a testében bujkáló betegség lázától, a lelkében kialakult hivatástudattól égvé, Erdélyből érkező levelek hívásának engedve, feleségével, Alettával hazajön Erdélybe — országot építeni belülről, könyvből, szellemből. A második felvonásban Apáczait a gyulafehérvári környezettel és magával II. Rákóczi Györggyel látjuk szembekerülni. Nevelői és tudományos harcában ott feszülnek a kor szigorú presbiterianus elvei, az akkori modern filozófiai, pedagógiai és természettudományi rendszerek tanításai. Mellette áll a kollégium egész ifjúsága és az öregségében is fiatal Kereszturi Pál. Feltörő ősi magyar népi erők és legmagasabbrendű európaiság szintézisének és a hazai állapotokkal való tragikus szembekerülését látjuk megtestesülni Apáczai életre-halálra elszánt férfias alakjában. De vele szemben nyerseségükben hatalmasabb erők tö-

Benda Kálmán: Bocskai István.

Megjelent a Szekfü Gyula által szerkesztett „Magyar Életrajzok” c. sorozatban. Budapest, é. n. (1942). 241 l.

Benda Kálmán Bocskai életrajza az egyik legidősebb magyar könyv. Idősebb Bocskai István politikájának örök magyar időszínpadában van.

Bocskai politikáját a magyar történelem s közlebről a XVI. századi magyar helyzet adottságai határozzák meg és teszik kétarcúvá. Korában ő a legkövetkezőbb képviselője a török veszedelem elleni nyugati összefogásnak. Ezt a gondolatot képviseli a prágai Habsburg-udvarnál, ennek szolgálatába állítja váradi kapitányságát és ennek érvényesülése érdekében töri le kíméletlen erővel azt az erdélyi pártot, mely átmenetileg hasznosnak tartotta Erdély törökbarátságát. Legfőbb törekvése a török hódoltság miatt kétféle szakitott magyarság, a nyugati és a keleti nemzetiség újból való egyesítése, a magyarságnak a német császársággal való szoros szövetsége s e kettős politikai erő által a török kiűzése Magyarországról. E politikai célkitűzés szolgálatában vlvja ki 1594-ben erdélyi és főként székely seregekkel Havasalföld területén a Giurgiu-i dunai hídfőnél a török elleni nagy győzelmét, ami dicsőséget szerez nevének nyugaton is. 1594 és 1598 között, Báthory Zsigmond ingatag fejedelemsége alatt, mint váradi kapitány és Erdély főkapitánya, hosszabb-rövidebb ideig az erdélyi fejedelemség kormányzója, erős kézzel vezeti az ország politikáját e nyugati koncepció szellemében s Gyulafehérvárról tevékenesen irányítja a 15 éves törökellenes háború nyugati koalíciójának katonai és diplomáciai mozdulatait. A nemzeti egység, a nyugati szövetség és a török ellenesség nem Bocskai magánosan képviselt politikája volt, hanem az egész XVI. századi magyarság általános meggyőződése. Bocskai kivételes államférfiúi nagysága abban van, hogy e célt messzenéző, ellenségeinek befolyást nem engedő, nehézségektől vissza nem rettenő módon tudta szolgálni. Nem riasztotta el vetélytársainak meg-megújuló áskálódása, a prágai udvar bizalmatlansága és a mindegyre elmaradó császári hadisegegy sem. Ellentétetk félretevő módon tudott együttműködni a pápai udvar követivel és a jezsuita diplomáciával. Amint egyik nyilatkozatában mondotta, a „dolgot ő magát nézte” s e vonása teszi őt a magyar történet egyik legreálisabb politikusává.

Nyugati koncepciója azonban nem jelentett a császári udvarral szemben szolgáléküségét. Mint önálló szövetséges keresi a német császár barátságát és támogatását, amikor azonban Erdély az ő munkája által visszatér a magyar királyság egységébe, a magyar király—német császár pedig a magyar viszonyokhoz nem értő császári biztosok garázdálkodásának teszi ki az országot, Bocskai visszavonul politikájuk támogatásától. Koncepcióját nem áldozza föl, Erdélyt nem akarja eltávolítani a nyugati szövetségtől, de azon dolgozik a lemondott fejedelem, Báthory Zsigmond visszahozatalával, hogy az ország ismét visszanyerje önállóságát s mint ilyen vegyen részt a nagy keresztény koalícióban. Az 1599—1603. közötti események végzetes összjátéka kellett ahhoz, hogy a nemzeti öncélúság, amit korábban az erdélyi fejedelemség önállósága képviselt, odáig vigye, hogy szembeforduljon a császárral. Nem a korábbi célkitűzés megtagadása az, ami 1604—1606. közötti szabadságharcát irányítja, hanem éppen a célkitűzéshez való végletekig következetes magatartás. A török kiűzésére alkalmas nagy nyugati szövetség önmagától semmisül meg és lesz a törökkel szemben is alkalmatlan, ha a szövetség ereje nem a közös ellenség, hanem a magyar önállóság ellen irányul.

1599. és 1603. között Erdélynek gyors egymásutánban meg kellett érnie a kalandor havasalföldi vajda:

mörülnek: az önhittségük és nagyravágyásuk ellenére is magukat alacsonyabbrendűeknek érző és red feltékeny professzorok, az udvaroncletkű, rektorságra törtető idegen Basirius és a félrevezetett, hitű ábrándokat kergető II. Rákóczi György. Apáczai sorsát a darabban nem az életrajzból is ismert, közte és Basirius között a fejedelem részéről váratlanul etrendelt hitvita dönti el, hanem egy mind szélesebb mederben hömpölygő és tragikus sodrású párbeszéd Apáczai és maga a fejedelem s a fejedelmet egyre inkább Apáczai ellen tüzelt Basirius között. A vita személyi kérdésekből indul ki, majd átcsap Apáczai nevelől és tudományos munkásságának elvi és gyakorlati kérdéseire, hogy végül a kor hitvallási és tudományos világképének, a hanyatlása felé rohanó erdélyi fejedelemség társadalmi, művelődési, egyházi, politikai helyzetének és kérdéseinek megrázóerejű feldrálásában csúcsosodjék ki. A vita azonban egyenitlen. A Basiriusról félrevezetett és Apáczai bírálatától mélyen megsértett fejedelem előbb a Marosba fojtásra, majd csak a zajló Marosban való megfürösztésre itéli Apáczait, végül pedig büntetésből a kolozsvári kicsi református iskolába száműzi. A harmadik felvonás itt játszódik le. Apáczain már elhatárolódott a tudóvész és utolsó óráit él. Szilveszter napja van és Apáczai az öreg fejedelemaasszonynak, Lorántffy Zsuzsánnának a látogatását várja. A látogatás boldogsággal tölti el, de szavából sötétlen rajzolódik elénk a szerencsétlen lengyelországi hadjárat minden következménye, az erdélyi hadsereg pusztulása és Erdély feldúlása. De a megjelenő alumnusok zaja, szimbólikus bemutatkozása, a fejedelemaasszony nagylelkű alapítványának tollbamondása Apáczai egyéni és Erdély nemzeti tragédiájáról az ifjúság, az iskola, a nevelés — a győzelmes jövőd felé fordítja tekintetünket. „Hogy ide számúzték — mondja Lorántffy Zsuzsánnának Apáczai — rájöttem a titokra, ami hazakergetett... a messzeségből... a gyerekek. Az ismeretlen gyermekek. Bennük újul meg a világ.”

Ez a darab cselekményének a menete. A bemutatóról megjelent bírálatok kifogásolták a szigorúan vett drámaiság szempontjából, de mi a magunk részéről eleve szemelött tartottuk, hogy a Téli zsoltár nem dráma, hanem drámai játék, és így nem is mérhető a klasszikus drámák szigorú esztétikai mértékével. A színi bírálok kifogásolhatják, hogy a Téli zsoltárban, de különösen a második felvonás döntő jelenetében a szereplők nem rohannak fel s alá, ki s be a színpadon és emiatt nem eléggé mozgalmas a darab cselekménye, de hogy ennek az eszmények, gondolatok és szenvedélyek feszültségéből kialakuló jelenetnek nem volna meg a maga különös, csodálatos drámaisága s egész valónkat megrázó mélyen magyar és egyetemes emberi tragikuma, azt semmiképpen sem vonhatjuk kétségbe. Egyáltalán, ha a mai magyar drámai termés legjobbjait nézzük, elég csak Tamási, vagy Németh László drámaira utalnunk, nem hallgathatjuk el azt a felfogásunkat, hogy a mai magyar mondanivalókat a drámban legkitűnőbbben megszólaltató Tamásival és Németh Lászlóval üzemben sem alkalmazhatók a hagyományos dramaturgiai szabályok. Nemcsak világészlelt, társadalmi, gazdasági, hanem esztétikai válság korában is élünk, és ilyenkor egyetlen helyes magatartás az irodalomnak és műfajoknak a teremő folyamatát figyelni és abból kielemezni a mai és örökértékű mondanivalót.

El kell ismerni a Téli zsoltárnak azt az értékét is, hogy bőségesen merít nemcsak Apáczai műveiből, hanem az Apáczaira és kortársaira legnagyobb jellemzést adó Bethlen Miklós önéletrajzából is. Valahogy úgy éreztük, hogy a Téli zsoltár bemutatóján nemcsak Apáczai, hanem a legnagyobb erdélyi emlékiró halhatatlan szelleme is szólott hozzánk.

A Téli zsoltár, bár szerzőjének első értékes drámai alkotása, kétségtelenül újabb magyar irodalmi értéket jelent. Az egyébként római katolikus és nem erdélyi író darabja egyaránt megrázóan ébreszt red erdélyi, református, magyar és európai helyzetünk és sorsunk örök kérdéseire, s miközben a múltat idézi, tekintetünket az egyéni és közösségi megújódást sürgető jövő felé fordítja.

ANG.

Mihály, Erdélyben a császár által támogatott és jóváhagyott uralmát, ami a legnagyobb mértékben felháborította a magyar lelket és felborította az ország rendjét. Mihály leverése után Básta György császári generális „rendteremtő” uralma következett, amire maga a császár adott rendelkezést: „parancsolom, — írta — hogy ne sokat habozzatok, mutassatok elfertőtlenítő példát és támaszatok félelmet magatok körül.”

Magyarország és Erdély ebben az időben már nem olyan kizárólagos módon protestáns, mint három-négy évtizeddel ezelőtt, a két protestáns egyház híveinek száma azonban még mindig az ország lakóinak mintegy 80%-át tette ki s hozzájuk tartoztak a legtekinélyesebb és legvagyonosabb főurak is. A császári generálisok a prágai udvar ellenreformációs szellemének megfelelően a katonai uralmat a protestáns templomok elvételeire és a protestáns rendek hatalmának megtörségre kívánták felhasználni. A hitvallás elleni támadás tetőzte be azokat az eseményeket, amelyek kiváltották Bocskai Prága-ellenes megmozdulását. A közösen viselt nemzeti és egyházi sérelmek mellé állították Erdély és Magyarország rendjeit valláskülönbség nélkül, az elnyomott székelységet és a császári zsoldban szolgáló színmagyar református hajduságot is. „Kitámadása”, amit ő maga hangsúlyozottan mint önvédelmi harcot jellemezett, saját szavai szerint „igaz keresztyén hitéért, hazája és nemzete szabadságáért” indult meg, rövid időn belül egyetemes nemzeti mozgalmá lett, mely elsöpörte az idegen csapatokat s a bécsi békében (1606) biztosította mind a nemzeti, mind a vallási szabadságot.

Bocskai életrajza bizonyosság két olyan döntő magyar erőtenyező mellett, amely lehetővé tette mind a török veszedelemmel szembeni, mind a nemzeti önállóság melletti politikai állásfoglalása sikerét. Az egyik a tisztántúli magyarság, amelynek ő a legnagyobb történeti képviselője a magyar multban. A magyarság keleti (erdélyi) és nyugati (dunamelléki és dunántúli) részei között valóban kulcs helyzete van a Nyugati Érchegység és a Tisza közötti magyar részeknek. A váradi kapitányság, Bocskai hatalmának magva, döntő tényező volt a nemzeti egység megteremtésében és a nemzeti mozgalom irányításában. Bocskai legmaradandóbb műve is ehhez a területhez kapcsolódik s ez a hajduságnak Bihar és Szabolcs elpusztított területein való leteleptetése. Bocskai történelmi jelentőségű telepítő műve nélkül — Révész Imre szavai idézzük — a ma még mindig Csonka-Magyarország még csonkább lenne.

A másik erőtenyező a magyar történelmi egyházaknak politikai művében való szerepvállalása. A nagy nyugati koalícióban a katolikus egyház támogatását is felhasználja, a nemzeti önállóság védelmét pedig elsősorban a protestáns egyházak erejére építi. Elettűvét befejező bécsi béketárgyalások idején különös gondot fordít arra, hogy a vallásszabadság biztosítása ne váljék egyik magyar egyház szabadsága megkötőjévé sem. Államférfiai realizmusa nem engedett utat a vallási türelmetlenségnek sem.

Benda Kálmánnak nagy érdeme, hogy az első Bocskai-életrajzot megírta. Munkájában a legújabb magyar történelemkutatás eredményeit, Károlyi Árpád eredményeit és Szekfü Gyula tanulmányainak és Magyar Történetének szemléletét hasznosította. Sajnálunk kell, hogy Bocskai reformátusságát, élettűvét, politikai realizmusa és államférfiai felelősségtudatát meghatározó evangéliumi keresztyén hitét nem tudta ugyanolyan világossággal és részletezéssel megrajzolni, mint politikai szerepét.

Juhász István.

„Jer és lásd meg!”

Belmissziói útmutató az 1942—43. munkáévre.

A Református Egyetemes Konvent a fenti cím alatt Muraközy Gyula szerkesztésében ismét kiadta szokásos évi belmissziói útmutatóját. A könyv elvi és gyakorlati főrészből áll. Nemcsak az elvi résznek, hanem az egész munkának alapvető fontosságú része az első tanulmány, amelyben László Dezső komoly tudományos megalapo-

zottsággal fejti ki azt a tisztán reformátori gondolatot, mely szerint az evangélium szempontjainak az élet minden területén érvényesülnie kell és mutatja ki a helyes viszonyt az anyaszentegyház belmissziói tevékenysége, valamint a különböző társadalmi, kulturális és nemzeti téren folyó munkák között. A továbbiakban dr. Ecsedy Aladár, Nádasdy Gábor, Kovács Bálint, dr. Imre Lajos, Dobos Károly a vasárnapi iskolai munkáról, a levente-intézményről, a népfőiskoláról és a nőszövetségről írtak nagy hozzáértéssel és komoly odaadással, mind e kérdéseket az Ige mértéke alatt megvizsgálva. Ugyancsak itt találunk egy textusgyűjteményt is Darányi Lajostól: „Mit prédikáljunk ez évben” címen. A második főrész bőséges anyagot tartalmaz a különböző belmissziói és igehirdetési alkalmakra való előkészültre. Ezek után „Történelmi távlatok” címen előadásokat olvashatunk, amelyek bizonyára mintául szolgálnak hasonló előadások megtartására is. A könyvet végül a református intézményekről szóló tájékoztató egészíti ki. Amikor örömmel üdvözlöljük az egyetemes egyház aziránti törekvést, hogy a belmissziói munkát egy ilyen értékes útmutató által intézményesen is egyöntetűvé akarja tenni, a könyvnek néhány lényeges vonására szeretnénk felhívni a figyelmet. Külön érdeme a kötetnek, hogy különösen nagy súlyt helyez az ifjúsági munkák fontosságának hangsúlyozására. Bizonyosága ez annak, hogy a hivatalos egyház is világosan látja a jövő fejlődésének egyenes útját. Látja, hogy a jövő megújulásának egyetlen biztos kulcsa új evangéliumi szellemű ifjúság nevelése. Eppen ezért, bár ez a gondolat túlzott mértékben jut kifejezésre a könyvben, még sincs kárara az útmutatónak, sőt éppen ez a helyes túlzás a biztosítéka az egész belmissziói munka komoly megalapozottságának.

A másik érdekes körülmény a kötet gyakorlati főrészében az, hogy bár a bibliaórák és előadások vezérfonalának anyaga bőséges és illusztrációkkal is el van látva, nem találunk külön vázlatokat minden belmissziói munkaágban folyó összejövetelek anyagára nézve. Ez nemcsak az egész munka egyöntetűségét és egységét szolgálhatja előnyösen, hanem világos jele annak a törekvésnek, hogy egész belmissziói munkánkat egyre inkább megtisztítsuk a szablonyszerűségről és a kötött formákba merevedéstől. Ennek a törekvésnek nem szabad félúton megállni; mielőbb el kell jutnunk addig a meglátásig, hogy az anyaszentegyház munkáját nem azért végzi valaki, mert hivatalos munkaprogrammal előírásait véghez kell vinnie, hanem azért, mert Krisztustól parancsa van erre a munkára. A parancsnak pedig annyiféleképpen engedelmeskedhetünk, ahányféle viszonyban vagyunk a reánk bízottak életével. Egy belmissziói útmutató annál jobb, minél kevésbé tanít technikai fogásokra, minél kevesebb „receptet” ad és minél több önálló kezdeményezésre és találékonyságra indítja a vezetőt a mindennapi élet ezer és ezer felmerülő kérdésében. A program, ami magában holt betű csupán, csak így válhatik élő, eleven életté.

Hisszük, hogy ez az útmutató Isten Lelkének indítására valóban életté fog válni nemcsak hivatalos egyházi, hanem világi munkásaink kezében is.

Végül, de nem utolsó sorban, reánk, erdélyiekre nézve, különösen lényeges vonása a könyvnek, hogy ez alkalommal először kapcsolódunk bele egyetemesen és intézményesen is a magyarországi református egyház belmissziói munkásságába. A könyv írói között több olyan erdélyi belmissziói munkásnak a nevét olvassuk, akik az elmúlt huszonkét év alatt alapvető tevékenységet fejtettek ki az erdélyi belmissziói munka területén. Számunkra ez nemcsak örvendetes esemény, hanem komoly ígéret is arra nézve, hogy a mi munkásainkat, tapasztalataikat, tudásukat, Istentől nyert képességeiket eredményesen gyümölcsöztethetik az egyetemes egyház nagy munkájában.

Nagy Zoltán.

Felelős szerkesztő és kiadó: LÁSZLÓ DEZSŐ.

Nyomatott a Jordáky-nyomdában Kolozsvár, Hitler-tér 13.
Felelős vezető: Jordáky Lajos.